

zaterdag

20.02.2016

20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding door

Ignace Bossuyt

De Nederlandse Bachvereniging

Stabat mater

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografieën

De Nederlandse Bachvereniging (NL) werd opgericht in 1921 om Bachs *Mattheuspassie* uit te voeren in de Grote Kerk in Naarden. In kleinere bezetting en bewust in een kerk, als tegenhanger van Willem Mengelbergs uitvoeringen in het Amsterdamse Concertgebouw. Nog steeds voert het ensemble jaarlijks de *Mattheuspassie* uit in de Grote Kerk in Naarden, nu als barokorkest op een stevig fundament van onderzoek en innovatie. Verschillende keren per jaar wordt voor de (inter)nationale concertreeksen een beroep gedaan op gastdirigenten als Alfredo Bernardini, Fabio Bonizzoni, Peter Dijkstra, Richard Egarr, Iván Fischer, Konrad Junghänel, Stephan MacLeod, Paul McCreech, Lars Ulrik Mortensen, Ed Spanjaard of Masaaki Suzuki. In 2013 werd *All of Bach* gelanceerd, een audiovisueel project om alle werken van Bach op te nemen, met elke vrijdag een nieuw werk online op allofbach.com. Tot slot nodigt de Bachvereniging elk jaar scholen uit bij de *Mattheus-concerten* in het kader van het educatieve project *Oog in oog met de Mattheuspassie*. In samenwerking met Rabobank ontwikkelde het ensemble een succesvol project voor middelbare scholieren, *Beats by Bach*.

Jos van Veldhoven (NL) is sinds 1983 dirigent en artistiek leider van de Nederlandse Bachvereniging. Onder zijn leiding kwam een indrukwekkende cd-reeks met de grote werken van Bach tot stand en reisde het ensemble door Europa, de Verenigde Staten en Japan. Daarbij klonk niet alleen Bach, maar ook muziek van Telemann, Graun, Gastoldi en zelfs Calliope Tsoupaki, wier opera *Oïdipous* onder zijn leiding in première ging tijdens het Holland Festival 2014. Hij leidde de afgelopen jaren bovendien onder meer het Nederlands Kamerkoor, het Groot Omroepkoor, het Vlaams Radio Koor, het Beethoven Orchester Bonn, de Robert Schumann Philharmonie, de Essener Philharmoniker, het Sinfonieorchester Wuppertal, het Noord Nederlands Orkest en het Brabants Orkest. Van Veldhoven is docent koordirectie aan het Conservatorium van Amsterdam en het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. In 2007 werd hij benoemd tot ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw om zijn baanbrekende werk voor de oude muziek.

Kom alles te weten over focuscomponist **Alessandro Scarlatti** en zijn oratoria in de nieuwste publicatie van Ignace Bossuyt (Universitaire Pers). Te koop in de Inkomhal!

Uitvoerders en programma

De Nederlandse Bachvereniging: ensemble
Jos van Veldhoven: dirigent

Lucie Chartin, Griet De Geyter, Marie Heesch, Marta Paklar: sopraan
Sofia Gvirtz, Barnabás Hegyi, Laura Lopes, Carla Nahadi Babelegoto: alt
Guy Cutting, Yves Van Handenhove, Falco van Loon, Scott Mello: tenor
Martijn de Graaf Bierbrauwer, Sebastian Myrus, Drew Santini, Jasper Scheppe: bas

Lucia Swarts: cello
James Munro: contrabas
Siebe Henstra: orgel
Mike Fentross: teorb

—

Gregorio Allegri (1582-1652)
Miserere mei Deus a9

Domenico Gabrielli (1559-1690)
Ricercar III in D

Claudio Monteverdi (1567-1643)
Crucifixus a4 uit *Selva morale e spirituale* (1640-41)

Alessandro Grandi (1586-1630)
Haec est arbor dignissima

Jan Baptist Verrijt (ca.1605-1650)
Salvi mi Jesu uit *Flammae divinae* (1649)

Alessandro Piccinini (1566-ca.1638)
Gagliarda III in G (1623)

Antonio Lotti (1666-1740)
Crucifixus a6
Crucifixus a8

Giovanni Girolamo Kapsberger (ca.1580-1651)
Toccata X in A (1640)

Cornelis Thymanszoon Padbrué (ca.1592-1670)
O vos omnes uit *Parnassus ecclesiasticus* (1631)

Giovanni Legrenzi (1626-1690)
Dialogo delle due Marie

Domenico Scarlatti (1685-1757)
Ricercar V in C

Antonio Lotti
Crucifixus a10

Antonio Caldara (1671-1736)
Crucifixus a16

— pauze —

Domenico Scarlatti
Stabat Mater a10

Met Nederlandse boventiteling

Concertgebouw Brugge maakt deel uit van REMA, Réseau Européen de Musique Ancienne

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Lijden en verdriet tot schoonheid gesublimeerd

De barokperiode staat te boek als een periode van vernieuwing. Toch bleef de traditie uit de renaissance levendig, ook bij de componisten die essentieel bijdroegen tot die vernieuwing. Claudio Monteverdi was er een van: verfijnde en complexe polyfonie gaat in zijn werk hand in hand met begeleide monodie (één of enkele solisten met basso continuo) en verregaande tekstexpressie, die vooral tot uiting komt in het gebruik van vrije dissonantie (*wrange, plotse samenklanken, red.*). De barok realiseerde in feite een briljante synthese tussen de 'stile antico' en de 'stile moderno', met als ultiem hoogtepunt het oeuvre van Johann Sebastian Bach.

Een meesterwerk uit de laat-barok dat hulde brengt aan de renaissancepolyfonie, maar met barokke trekjes – vooral in functie van de expressie – is het *Stabat mater* van

Domenico Scarlatti, de zoon van Alessandro, die dit seizoen samen in de Brugse kijker staan. Alvorens hij zich nagenoeg uitsluitend wijdde aan de klaviermuziek, componeerde hij liturgische werken in zijn hoedanigheid als kapelmeester van de pauselijke Cappella Giulia tussen 1714 en 1719. Uit die jaren stamt vermoedelijk het *Stabat mater*, een a-cappellawerk voor tien stemmen (vier sopranen, twee alten, twee tenoren en twee bassen), een bezetting die hij zeer flexibel behandelt. Vanaf de eerste bladzijde creëert Scarlatti een ingetogen sfeer van verdriet, waarbij het aantal stemmen geleidelijk wordt opgevoerd van één tot tien. Het overwegend langzame tempo, het rustige melodische verloop en de vaak met scherpe dissonanten gekruide harmonie staan volledig in dienst van de emotionele uitdrukking. Dit patroon wordt doorbroken in de laatste drie delen:

het tempo wordt allegro en de overwegend syllabische voordracht maakt plaats voor exuberante melismatiek (*het zingen van meerdere noten op één lettergreep, red.*), onder meer op *Inflammatum* – een referentie aan de vreselijke vlammen van de dag des oordeels – en op *Amen*, een climax die laat verhopend op de vreugde van het paradijs, dankzij Maria's voorspraak.

Liturgische werken, zoals miscomposities, zijn vaak sterk gebonden aan de traditie, vandaar de vele missen uit de barok die aanleunen bij de 'stile antico'. Vaak werden bepaalde misfragmenten als aparte stukken gecomponeerd, als mogelijke vervangstukken in bestaande missen, zoals het *Crucifixus* uit het *Credo*, een tekstfragment dat zich uiteraard zeer leent tot diepe emotionele expressie: het lijden en de dood van Christus op het kruis. Uitstekende voorbeelden hiervan zijn het vierstemmige *Crucifixus* van Monteverdi, van Antonio Caldara en niet minder dan drie *Crucifixus*-delen van Antonio Lotti. Lotti en Caldara overtreffen Monteverdi wat de bezetting betreft (6, 8, 10 en 16 stemmen), maar nauwelijks qua emotionele intensiteit, al treffen zij de sfeer van lijden en verdriet prachtig dankzij het langzame tempo en de vaak scherpe dissonanten. Monteverdi kiest resoluut voor een chromatisch dalend thema, hét typische barokke symbool van intense droefheid (cf. de chromatische instrumentale bas in het *Crucifixus* van Bachs *h-Moll Messe*). Lotti, die verbonden was aan San Marco in Venetië, en Caldara, die als componist en vicekapelmeester actief was aan het keizerlijk hof in Wenen, een bolwerk van de Italiaanse muziek, leverden beiden essentiële bijdragen tot de stile antico, vaak in een grootse bezetting. Een opmerkelijke compositie in de oude stijl is de beroemde zetting van psalm 50, *Miserere*, door Antonio

Allegri, een werk dat zijn populariteit vooral ontleent aan de versieringen in een extreem hoog register die echter pas in de 18e eeuw werden toegevoegd. Het origineel is een extreem eenvoudig werkje volgens het principe van de alternatimzetting: een vers gregoriaans wisselt af met een vers polyfonie, gekenmerkt door de herhaling van strikt akkoordische declamatie, sinds de 15e eeuw typisch voor liturgische psalmcomposities. Allegri's *Miserere* werd in Rome tot in 1870 door het pauselijk koor uitgevoerd tijdens de Goede Week. De versierde versie werd angstvallig geheim gehouden en pas in 1820 genoteerd. In 1770 had de veertienjarige Mozart in Rome het negenstemmige, dubbelkorige werk echter al uit het hoofd neergeschreven! Allegri's *Miserere* werd vanaf de 19e eeuw een echte hit – en dat is tot op heden zo gebleven. Vanzelfsprekend bleef men in de Nederlanden, de bakermat van de renaissancepolyfonie, de 'stile antico' hoog in het vaandel dragen. Dit blijkt uit het vierstemmig motet *O vos omnes qui transitis* van de Haarlemse componist en stadsmusicus Cornelis Thymanszoon Padbrué. De tekst, een ontroerend fragment uit de klaagzangen van Jeremias met een toegevoegd lamento op de dood van Christus, smeekt als het ware om expressieve accenten, zoals dissonantie (bij de inzet op *O vos omnes*).

De 'stile moderno', die in Italië omstreeks 1600 opgang maakte, vond in de Nederlanden pas laat ingang. Tot de eerste proeven behoort een aantal motetten van Jan Baptist Verrijt, die in 1649 in Antwerpen werden uitgegeven. Deze Nederlandse componist was gedurende enkele jaren organist in Leuven (1636-1639). *Salve mi Jesu*, een gebed tot de gekruisigde Christus, is een motet voor drie solisten en

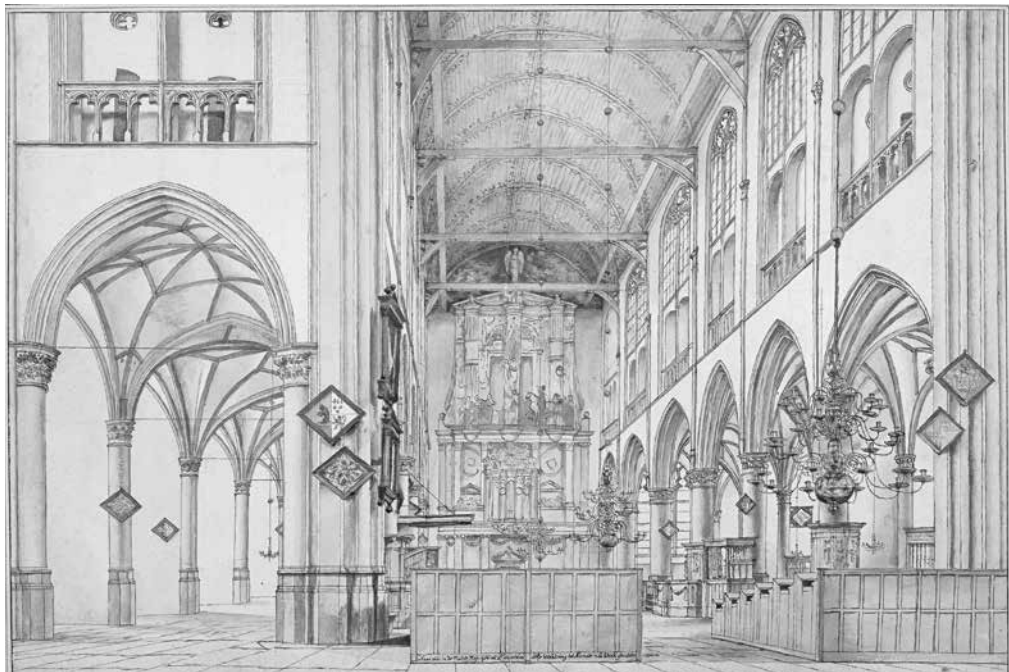

Giovanni Battista Piranesi, Zicht op de Sint-Pietersbasiliek, Rome (1748)

basso continuo. Centraal staat de retorische tekstvoordracht, die geregeld wordt doorbroken door virtueuze trekjes in functie van de expressie (zoals op de uitroep *O*, op *cantabo* en op het afsluitende *alleluia*). De modellen voor deze solistische werkjes waren uiteraard van Italiaanse origine, met als stichtend voorbeeld de solistische motetten van Alessandro Grandi, een collega van Monteverdi aan San Marco in Venetië (*Haec est arbor dignissima* uit 1616, een hulde aan het verlossende kruis van Christus). Solistische motetten werden een ideaal medium voor dialogen, zoals in de *Dialogo delle due Marie* voor twee sopranen en basso continuo van Giovanni Legrenzi, een van de meest getalenteerde Italiaanse componisten uit de tweede helft van de 17e eeuw. De twee Maria's die het lege graf van

Christus aantreffen bewenen zijn dood. Dialogen van die aard betekenden een belangrijke stap naar het ontstaan van het Bijbelse oratorium. Legrenzi leverde tot dit nieuwe genre een essentiële bijdrage en effende het pad voor, onder meer, Alessandro Scarlatti, die in 1707 met *Caino, ovvero Il primo omicidio* – over de moord van Kain op Abel – een meesterwerk afleverde.

Ignace Bossuyt

Pieter Janszoon Saenredam, Interieur van de Laurenskerk, Rotterdam (1661), de laatste werkplaats van Jan Baptist Verrijt

Foto: © Sébastien Van Mallegheem

Fototentoonstelling
SÉBASTIEN VAN MALLEGHEM
The Ruins of Power
 27.01 — 17.04.16

Freelance-fotograaf Sébastien Van Mallegheem graaft zich meestal diep in in zijn onderwerp. Zo verbleef hij lange tijd in de spookstad Bab Al-Aziza. Dit voormalig paleis van dictator Khaddafi werd zoals de meeste van zijn machtssymbolen na zijn val geplunderd en vernietigd. Kort daarop ontvluchtten 150 arme families de gevaren van Tripoli om in deze 'veiligere' omgeving te (over)leven. Hopend op een betere toekomst ...

www.sebastienvanmallegheem.eu

concertgebouwcafé

wifi access

free press

wo — za vanaf 11 uur
 Op dagen met een voorstelling
 open vanaf een uur voor aanvang.

info & reservaties
cafe@concertgebouw.be
 of +32 50 47 69 99

't Zand 34
 8000 Brugge
www.concertgebouw.be

© Éric Larrayadiou

vr 18.03.16 / 20.00 / Kamermuziekzaal Rinaldo Alessandrini / Van Frescobaldi naar Bach

In zijn klavecimbelrecital jaagt Rinaldo Alessandrini een vonk achterna, een vonk die zelfs over de Alpen sprong. Frescobaldi bewees als een van de eersten hoe expressief een klavier kan klinken. Zijn uitgaven en die van tijdgenoten bereikten Noord-Duitsland, waar componisten er gretig inspiratie in vonden voor hun eigen virtueuze muziek.

Sonia Prina

za 19.03.16 / 20.00 / Concertzaal
Concerto Italiano / Alessandro Scarlatti. Caino
Kain versus Abel: de eerste moord uit de menselijke geschiedenis was een geliefd thema in het 18e-eeuwse Italië. God en Lucifer staan lijnrecht tegenover elkaar. Kain beweent zijn zonden. Adam en Eva rouwen. Scarlatti's barokke thriller biedt meer dan genoeg suspense om u ook vandaag nog aan uw stoel te nagelen.

Dit concert maakt deel uit van

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT
BRUGGE 34

Praat na de voorstelling gezellig na in het Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket. www.concertgebouw.be/servies.

BRUGGE

DeMorgen.

Knack

Klara

FOCUS | WTV